

Oslo Elveforum – Vinner av Vannprisen 2005

Presentert av Sigurd Tønsberg

Sigurd Tønsberg er sekretær i Oslo Elveforum

Vann er viktig - livsviktig. Vann har verdi - også for folk som bor i byer og tettsteder. Til forbruk, javisst – men også for naturopplevelse, for hjelp til rensing av byluften og for et rikt biologisk mangfold i og langs vann og vassdrag.

I ferskvann kryr det av liv – og langt fra bare fisk. Kreps kravler, topp-luesnegler gjemmer seg under steiner, der vårfluelarvene spinner trompetformede fangsnett. Der fins døgnfluer og steinfluer, alger og bakterier som ledd i den økologiske kjeden.

Dyr og fugler finner mat, skjulesteder og yngleplasser i kratt, skogholt, hager og parker langs åpne byvassdrag. Der finner vi også den store botaniske artsrikdommen av planter, busker og trær. 2/3 av alle de arter av flora og fauna som er funnet i Norge er registrert også i Oslodalen.

Men ikke alt er såre vel. I Oslo var elver og bekker sterkt påvirket av utslipp. Giftige fabrikkutslipp som drepte. Uhumsk utslipp som stinket.

Næringsrike utslipp som fikk dammer og loner til å gro igjen. Kan skje derfor var fortidens Osloborgere ikke blide på vassdragene og gjemte dem bort. Eller de foretrakk å bruke arealene til bygninger, gater, fyllplasser, parkering.

Gamle uvaner – og nye visjoner

Innenfor det som vi idag betegner som byggesonen i Oslo, var det opprinnelig hele 330 kilometer åpne bekker og elver. Fra sist på 1800-tallet til langt uti 1900-tallet ble 70% av åpne vannløp til ”bortebekker og vekke-elver”. De var gjemt i rør, og man ’var kvitt problemene’.

Men de var der, problemene. Det merket man på vannkvaliteten i fjorden, på flomvann i gater og kjellere - og på tapet av blågrønn natur til rekreasjon. I 1970-årene begynte vinden så smått å snu blant byfolk, politikere og planleggere.

I 1982 leverte en tverrfaglig kom-

munal vannverngruppe sitt forslag til *Miljøpolitisk prinsippprogram for verving av bekker, elver og vassdrag*, vedtatt av bystyret som kommunal vedtekt. Man ville vende ryggen til kloakkeringsperioden i forvaltning av vassdragene. Nye visjoner og verdisyn ble myntet ut i krav om at "lukking av bekker ikke skulle være tillatt. Alle vassdrag bør være i økologisk likevekt med en naturlig artsrikdom."

Denne tidlige vernevinden har gjennom de følgende tiårene økt i styrke og stødighet, og er fulgt opp i politiske vedtak, som i Grøntplanen og i det store løftet med etablering av *Akerselva Miljøpark* i 1992, - i Byrådserklæringen i 2000: "*Oslos syv elver skal låpnes der det er mulig, og områdene rundt rustes opp, slik at de kan fremstå som grønne drag i byen*". Samme syn og vilje er på plass i det i omfattende Byøkologisk program 2002-2014 – og i Kommuneplanen mot 2020.

Elvegrupper med frivillig innsats

Politikk må bygge på folkeviljen. I bomiljøene langs vassdragene grodde det frem aktive verneinteresser, som tidlig ble fanget opp i frivillige organisasjoner som *Miljøforeningen Akerselvas Venner*, *Miljøprosjekt Ljanselva* og *Østensjøvannets Venner*. Ved andre av byens vassdrag var flere mindre grupper i arbeid, og ved tusenårsskiftet ble det tatt initiativ til å samle kreftene i Oslo Elveforum.

Dette er et felles kompetanse- og drøftingsforum for frivillige krefter som vil bevare, rehabilitere og synliggjøre Oslo vassdragene. Det er et gjensidig organ for samråd og samspill mellom "elvevoktere" og "bekkelag" langs Oslos mange vassdrag, som teller ikke bare de syv som Byrådserklæringen nevner, men ti, fordi grenseelvvene med nabokommunene Bærum, Lørenskog og Oppegård hører naturlig med.

I senere årene er det etablert tallrike og sterke foreninger som *Lysaker vassdragets Venner* og *Alnaelvas Venner*, mens mindre grupper av elvevenner har fokus på de øvrige elvene og bekkene: Hovinbekken, Frognerelva, Hoffselva og Mærradalsbekken og ved Gjersjøelva og Ellingsrudelva. Elveforeningene og elvegruppene satser på samspill med lokale bydeler, velforeninger, boliglag, LA 21-tiltak, skoler og barnehager, jeger- og fiskerforeninger, natur- og miljøverngrupper, kultur- og historielag og pensjonistmiljøer. En styringsgruppe med deltakere fra elveforeningene og elvegruppene leder arbeidet i Oslo Elveforum.

Offentlige samarbeidspartnere

Oslo Elveforum har også glede og nytte av god kontakt med de politiske miljøene og med de kommunale fagetatene. Vi ville gjerne ta opp arven etter *vannverngruppa* på 80-tallet, og bidro til at det ble etablert et kommunalt *Samarbeidsforum for Oslos vassdrag*. Dette forum ledes fra Byrådsavdelingen for miljø og samferdsel og har deltakere fra de kom-

munale etatene for friluft, helsevern, vann- og avløp, samferdsel og plan- og byutvikling. Videre er Statens Vegvesen, Fylkesmannens miljøvern-avdeling, Norges Vassdrags- og Energidirektorat representert og de to frivillige organisasjonene Oslo og Omland Friluftsråd og Oslo Elveforum.

Forumet skal være *”en tverrfaglig møteplass for informasjon og diskusjon om forvaltningen av elver, bekker, vann og dammer i byggesonen i Oslo. Det kan gi råd til og ta initiativ overfor byrådet og berørte etater”*. Forumet har fått faglig oppdatering fra eksperter på emner som vannrensing, overvannshåndtering, vannressursloven og EU’s vanddirektiv. – Samarbeidsforumet har utformet egne *Anbefalinger for sikring av kantsoner og videre vassdragsplanlegging* og har fått stilt opp en sjekkliste til bruk for tiltakshavere ved vassdrag.

Oslo Elveforum har gjort det til

praksis å sende denne sjekklisten til utbyggere og arkitekter som kunngjør oppstart av regulerings- eller byggetiltak for å minne om hva de bør undersøke og avklare før de sender sine planer til faglig og politisk behandling i kommunen. Vi tar også gjerne personlig kontakt og tilbyr informasjon og medvirkning, om det er ønsket.

Til dette formål har vi dokumentert alle de historiske vannløpene for bekker og elver i en *historisk blå liste*. Etter nøye befaringer i felten og gjennomgang av eldre kart er detaljopplysninger registrert i digitalisert form, som ligger tilgjengelig som et eget ’lag’ i det kommunale kartverket, supplert med tabeller og 150 sider beskrivende tekst. *Historisk blå liste* er et samarbeidsprodukt med Vann- og avløpsetaten, som rette faginstans på dagens status for vannløp og ledningsnett.

Medvirkning i offentlig planlegging

Oslo Elveforums foreninger og grupper har stadig oftere fått mulighet for å delta i kommunale planleggingsprosesser. Miljøprosjekt Ljanselva sto sentralt i utformingen av *Verneplanen for Ljanselvdalen*. Østensjøvannets Venner er kompetent medaktør i arbeidet med *Forvaltningsplan for Østensjø-området Miljøpark*, begge planer i regi av Friluftsetaten. Alnaelvas Venner og Hovinbekkgruppen deltar i rådslag og referansegrupper for *Helhetlig utviklingsplan for Groruddalen*, der gjenåpning av Alna og sidebekker med turveier langs vannløpene er med. Alna har høy prioritet i kommunale og statlige planer.

Sammen med lokal bydel og lokale velforeninger deltar Oslo Elveforum i

referansegrupper for utbyggingen i Gaustadbekkdalen, og Hovinbekkgruppen gir innspill til planene som skal endre Ensjøområdet fra bilby til boligby med gjenåpning av Hovinbekken, som dessuten har potensiale for videre åpning forbi Jordal, Klosterenga, ja, helt ned til Middelaldervannspeilet.

Byøkologisk program forutsetter at *det utarbeides egne planer for hver av Oslos elver i samarbeid mellom Oslo Kommune, Oslo Elveforum og berørte bydeler og rettighetshavere*. Planarbeid for Lysakervassdraget er i startgropen i samarbeid med Bærum kommune.

Informasjon om Oslovassdragene er en sentral oppgave for Oslo Elveforum. Elveforeningene og elvegruppene innbyr byfolk til historiske og dagsaktuelle vandringer langs elver

og bekker. I fellesskap har de skrevet en fyldig illustrert turguide **"Elvelangs"** om alle vassdragene, utgitt på Aschehougs forlag med landskapsarkitekt Ida Hvoslef som hovedforfatter. Hun er dessuten videre engasjert av Oslo Elveforum med registrering av det store antallet eksisterende og forlengst nedgravde dammer. Dette blir en supplering av historisk blå liste.

Andre sentrale målgrupper er byens skoler og barnehager. Alle klasser i grunnskolen fikk for et par år siden heftet **"Med barn og unge på tur langs Osloelvene"** med oppfordring om å bruke vassdragene og kantonene som lærestoff i uteskole, som stadig oftere praktiseres i undervisningsplanene. Vi følger opp dette med kurs for lærere og utedager med klasser og barnehager - i nært med

samarbeid med Oslo og Omland Friluftsråd og deres opplegg for "Læring i friluft".

Bry deg om bekker og elver i byen vår er Oslo Elveforums appell til de nye generasjonene, men også til alle aldersgrupper om å oppleve naturen og aktuell byhistorie i sitt eget nærmiljø ved elv og bekk, vann og dam – med barnevogn eller rullator, på morgenjogg eller lunsjrast eller med kveldskaffen på termos.

Oslo Elveforum vil gå videre med disse oppfordringene i et nytt pilotprosjekt: *Blågrønn hovedstadaksjon – lokalt eierskap* som innbyr alle lokale krefter til å bruke bekk- og elvestrekning i sitt naboskap og påta seg ansvar for tilsyn.